

करा नियंत्रण तुरीवरील शेंग पोखरणाच्या अळीचे

डॉ. भैर्यासाहेब गायकवाड

विषय विशेषज्ञ (किटकशास्त्रज्ञ)

कृषि विज्ञान केंद्र, खामगाव, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी

डॉ. हनुमान गरुड

विषय विशेषज्ञ (कृषिविद्या)

प्रा. किशोर जगताप

प्र. कार्यक्रम समन्वयक

तुरीवरील शेंग पोखरणाच्या अळीचे इतर पर्यायी नावे हिरवी अळी, घाटे अळी, हरभराच्या वरील घाटेअळी असे आहे. ही किड बहुभक्षी किड असून कड धान्यामध्ये प्रामुख्याने तूर व हरभरा या पिकावर किडीचा प्रादुर्भाव आढळून येतो.

अळीची ओळख आणि जीवनक्रम:

अंडी: या किडीची अंडी पिवळसर पांढऱ्या रंगाची घुमटाकार एक एक अशी असतात. मादी पतंग तुरीच्या कोवळ्या पानावर, देठावर किवा कळ्या, फूल शेंगावरही अंडी घालते. साधारणतः अंड्यातून ४-७ दिवसात अंडी उबवून अळ्या बाहेर पडतात.

अळी: तुरीवरील शेंग पोखरणाच्या किडीची अळी पोपटी रंगाची किवा हिरवट पिवळसर असून, यात विविध रंग छटा असतात. पूर्ण वाढ झालेली अळी ३७-५० मी. मी. लांब असून या आळीच्या शरिराच्या बाजूवर तुटक करड्या रेषा आढळतात. या किडीची अळी अवस्था १४-१६ दिवसात पूर्ण होवून ही अळी तुरीच्या झाडाच्या बुंध्याजवळ जमिनीत मातीच्या वेष्टनात कोश अवस्थेत जाते.

कोष: या किडीची कोष अवस्था तुरीच्या झाडाच्या बुंध्याजवळ जमिनीत मातीच्या वेष्टनात आढळते. कोषातून या किडीचे पतंग बाहेर पडतात व नर आणि मादीचे मिलन होवून पुन्हा अंडे दिले जातात.

पतंग: या किडीचा पतंग पिवळसर रंगाचा असतो व या पतंगच्या तपकिरी रंगाच्या पुढील पंखावर काळे ठिपके असतात तर मागील पंखाच्या कडा धुरकट रंगाच्या असतात. या किडीची मादी पतंग एक एक अशी सरासरी ६०० ते ८०० अंडी तुरीच्या कोवळ्या पानावर, देठावर किवा कळ्या, फूल शेंगावरही अंडी घालते.

नुकसानीचा प्रकार:

तुरीवरील शेंग पोखरणाच्या किडीच्या अंड्यातून बाहेर पडलेल्या लहान अळ्या अगोदर तुरीची कोवळी पाने खातात. आणि तूर फुलोऱ्यात असताना तुरीच्या कळ्या, फूल व शेंगावर आक्रमण करतात. शेंगा लागल्यावर ही अळी तुरीच्या शेंगांना अनियमित आकाराचे छिद्र पाडून अर्धी आत व अर्धी बाहेर राहून शेंगातील परिपक्व आणि अपरिपक्व दाणे खातात त्यामुळे तुरीच्या पिकाचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान होते.

नुकसानीची तिब्रता:

तुरीवरील शेंग पोखरणाच्या एक अळी साधारणतः ७ ते १६ शेंगाचे नुकसान करू शकते. एका प्रयोगानुसार तुरीच्या प्रती झाडावर १ अळी असल्यास उत्पादनात हेक्टरी १३८ किलो घट तर एका झाडावर ३

अळ्या असल्यास उत्पादनात ३०८ किलो प्रती हेक्टर इतक्या मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाल्याचे आढळून आले आहे.

एकात्मिक व्यवस्थापन:

मशागतीय पद्धत:

- उन्हाळ्यात जमिनीची खोल नांगरट करावी.
- ज्यावेळी तुरीची सलग पेरणी केली जाते त्यावेळेस बियाण्यात १ टक्का ज्वारी अथवा बाजरीचे बी मिसळून पेरणी करावी. तुरीबरोबर आंतरपिके घ्यावीत.
- शेताच्या बांधावरील शेंग पोखरणाच्या अळीचे पर्यायी खाद्यतने उदा. कोळशी, रानभेंडी, पेटारी ही पर्यायी खाद्यतने वेळोवेळी काढून टाकावीत.

यांत्रिक पद्धती:

- पूर्ण वाढ झालेल्या अळ्या वेचून त्यांचा नाश करावा.
- पक्षांना बसण्यासाठी हेक्टरी ५० ते ६० पक्षी थांबे शेतात लावावेत.
- शेंगा पोखरणाच्या हिरव्या अळीसाठी पीक कळी अवस्थेत आल्यापासून हेक्टरी ५ कामगंध सापळे लावावेत.
- तुरीच्या झाडाखाली पोते टाकून झाड हलवावे आणि पोत्यावर पडलेल्या अळ्या वेळोवेळी गोळा करून नष्ट कराव्यात.

जैविक पद्धती:

- पीक कळी अवस्थेत असताना निंबोळी अर्क ५ टक्केची फवारणी करावी.
- शेंगा पोखरणारी हिरवी अळी लहान अवस्थेत असताना एच. ए. एन. पी. व्ही. विषाणुची २५० एल. ई. प्रति हेक्टर प्रमाणे फवारणी सायंकाळी करावी.

आर्थिक नुकसानीची पातळी:

- १ ते २ अळ्या प्रती झाड किंवा सरासरी ८-१० नर पतंग प्रती कामगंध सापळा सलग ३ दिवस आढळणे किंवा ५ टक्के शेंगाचे नुकसान ही तुरीवरील शेंग पोखरणाच्या अळीची आर्थिक नुकसानीची पातळी आहे. ही पातळी ओलांडल्यास खालील रासायनिक किटकनाशकांचा वापर करावा.

विवनलफॉस २५ ईसी किंवा २८ मिली इमामेवटीन बेन्झोएट ५ एस जी किंवा ४.५ ग्रॅम क्लोरिनट्रानीलीप्रोल १८.५ टक्के किंवा ३ मिली फ्ल्युबेन्डामाईड ३९.३५ एस सी किंवा २ मिली इंडोवझाकार्ब १५.८ एस सी ७ मिली प्रति १० लिटर पाणी.

(संपर्क: +९१ ९४२०४५९८०८)

